

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

Liber Tertius De Ecclesia Triumphante

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

mysterium Crucis præferbat. Sicut enim per virgam Ægyptus decem plagis percutitur, Serm. 86. de Temp. ita & per Crucem totus mundus humiliatur & vincitur. Et sicut Pharaó & populus ejus per Virgæ Sacramentum adfligitur, ut ad serviendum DEO dimittat populum Ebraeorum; ita & Diabolus & Angeli ejus per mysterium Crucis fatigantur & premuntur, ut à DEI servitio revocare non possint populum Christianum. Et post aliqua: Quod autem Virga in terram projecta in serpentem versa est, quid significet, videamus. Serpens pro sapientiâ reputatur, sicut Dominus in Evangelio inquit, Estote prudentes, sicut serpentes. Virgam diximus figurasse Crucem. Crux ergo, quæ infidelibus stultitia esse creditur, sicut Apostolus dicit, Gentilibus stultitia; posteaquam missa est in terram, id est, ad Passionem Domini præparata, in serpentem est versa, hoc est, in sapientiam, & in tantam Sapientiam, quæ omnem mundi istius sapientiam devoraret, denique omnes serpentes, quos Magi suis incantationibus fecerant, deglutivit. Per Virgam ergo Ægyptus flagellatur, & per Crucem mundus vincitur, & diabolus superatur. Hæc Ille Doctör augustissimus, quæ tamen non de Cruce ligneâ, aut ejus Imagine vel signo, sed de Evangelicâ prædicatione Crucis & Passionis Dominicæ, ejusque vi & virtute intelligenda esse, Lector attentus & à præjudiciis liber facilè perspicit. Et hætenus Evangelici cum Augustino sunt Stavrophili, nullo autem modo cum Papæis Stavrolatræ, qui sicut non immeritò detestantur insolentem Vasquezii, subtilissimi aliàs communi suorum judicio, hic verò crassissimi Disputatoris audaciam, statuentis & defendentis, res omnes etiam inanimas & irracionales ritè adorari posse, in Vindiciis etiam Anti-Thomisticis D. Dorstheo duce castigatam; ita multò minus suo adprobare calculo possunt Lugonis inauditam hætenus novitatem, quæ scribere & fictis quibusdam è cerebro malè sano ratiunculis demonstrare satagit, Crucem mali Latronis, qui cum Christo fuit crucifixus, si nunc extaret, posse coli & adorari, sicut omnes aliæ Cruces, secluso etiam scandalo, si fortè aliquod esset apud ignaros & simplices; hanc in primis ob rationem, quia Crux illa non minus representaret Christi crucem, quàm aliæ, indecentia autem, quæ ex contactu Latronis habuit, non videatur talis & tanta, ut hunc venerationis titulum absorbeat. Ad quæ nunc nihil addo, nisi quod non ita pridem Launojus, Sorbonista, si quis alius, mentis apertissimæ, contra adsertiones quasdam è Theologia recentiori Scholasticorum defunctas, ex Augustino observandum monuit: Philosophi liberis loquuntur verbis, nec in rebus ad intelligendum difficilissimam offensionem aurium religiosarum pertimescunt; nobis autem (Theologis Christianis) ad certam loqui fas est regulam, ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significuntur, impiam gignat opinionem. de Incarn. Domin. in Adpend. p. 527. & seqq. Tom. V. Epist. 4. pag. 11.

LIBRI TERTII

DE

ECCLESIA TRIUMPHANTE,

CAPVT QVARTVM & seqq.

DE

Templis Sanctorum.

PRætermisissis hic omnibus, quæ Bellarminus prolixissimè contra varios Templo- rum hostes adduxit; illo etiam mendacio non prolixè refutato, quo Bellarminus contra omnem veritatis speciem impudenter mentiri non erubuit, Lutheranos reprehendere Tempia ad orandum destinata, & quod certo consecrentur ritu, magnisque Summibus ornentur, de quo etiam in citatis modo Vindiciis Evangelico-Thomisticis breviter actum; id ante omnia hic in controversiam & quæstionem venit, An Tempia ad propriè sacrificandum & in honorem Sanctorum sint exstruenda? De priori infra getur, ubi Missæ Sacrificium sub examen vocabitur. Contra posterius ipse Bellarminus sequentia ex Augustino protulit testimonia. Primum hoc est: Si Ariani apertissimè legerent in sanctis Scripturis, Salomonem Regem lignis & lapidibus jussu Dei Templum struxisse Spiritui Sancto, Deum esse Spiritum Sanctum dubitare non possent, cui tanta religionis servitius, quæ contra Serm. A- rian. c. 20.

LI

Latria

Latria dicitur, legitime exhiberetur in populo Dei, ut illi etiam fabricaretur Templum, cum Dominus dicat, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Et cum negare audent Deum, qui non ligna & lapides, sed membra Christi habet Templum. Manifestum exinde satis est, Augustinum statuisse, Tempia in honorem solius DEI esse extruenda, & non in honorem ullius creaturæ. Secundum id apertius declarat Testimonium,

lib 8. de
Civ. Dei,
c. ult.

quod & supra jam non semel habuimus, ubi Sanctus Pater nomine Christianorum sui temporis sequentem de hæc re edidit Confessionem: Nos Martyribus, Tempia, Sacerdotia, sacra & sacrificia non constituimus, quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Quis audivit aliquando stantem fidelium Sacerdotem ad Altare, etiam super sanctum corpus Martyris ad DEI honorem cultumque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane; cum apud Eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & Martyres fecit, & sanctis suis Angelis celesti honore sociavit, ut eâ celebritate & Deo Vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem illorum coronarum atque Palmaram, eodem invocato, in auxilium ex memoria eorum renovatione adhortemur.

lib 1. contra Maxim.
circa med.

Tertium cum primo ferè convenit, & ita habet: Nonne, si Templum sancto alicui Angelo (eique) excellentissimo de lignis & lapidibus faceremus, anathematizaremur à Veritate Christi & ab Ecclesiâ Dei; quoniam creatura exhiberemus eam servitutem, qua uni tantum debetur Deo? Bellarminus quidem Erasmo hanc adtribuit Glossam marginalem: Hoc nunc fit quibuslibet Divis. Sed eadem legitur in Editione Parisiensi ante hoc Seculum publicatâ, vix inventura locum, nisi Experientia nimis oculata eam confirmaret. Et notandum venit, fuisse unicum hoc Augustini testimonium sufficiens visum Blondello, autoritatibus Patrum alias instructissimo Scriptori, & Papatûs inque eo Primatûs oppugnatore felicissimo, quo demonstraretur, Inauditam fuisse Augustini tempore Templorum ulli sancto vel homini vel Angelo Dicationem.

in Apol.
pro Hier.
P. 282.

Ut autem mens augustissimi Doctore amplius pateat, lubet præter tria hæc Bellarmino laudata etiam alia ex Eodem videre testimonia, Dicationem Templorum sanctis vel hominibus vel Angelis factam infirmitas & improbantia: Primum est: Si Templo, si Sacerdote, si sacrificio, quod Vero debetur Deo, colatur aliquod Elementum mundi, vel creatus aliquis Spiritus, etiamsi non immundus & malus, non ideo est malum, quia illa sunt mala, quibus colitur, sed quia illa sunt talia, quibus solus ille sit colendus, cui talis cultus servitusque debetur. Secundum est ex eodem opere de Civitate DEI, huic

lib. 3. de
Civ. Dei,
cap. 27.

per omnia parallelum: Nos Martyribus nostris non Tempia sicut Diis, sed Memorias, sicut hominibus mortuis, quorum spiritus vivunt apud Deum, fabricamus; nec ibi Altaria erigimus, in quibus sacrificemus Martyribus, sed uni Deo & Martyrum & nostro sacrificium immolamus, ad quod sacrificium sicut homines Dei, qui Mundum in Eius confessione vicerunt, suo ordine & loco nominantur, non tamen à Sacerdote, qui sacrificat, invocantur, Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamvis in memoriâ Eorum sacrificet, quia DEI Sacerdos est, non illorum.

lib. 22.
cap. 10.

Tertium quoque supra jam fuit laudatum, hic tamen omnino cum cæteris repetendum: Honoramus Angelos charitate, non servitute, nec eis Tempia construimus, nolunt enim se sic honorari à nobis, quia vos ipsos, cum boni sumus, summi DEI Tempia esse noverunt. Hæc omnia Augustinus, quibus nescio an magis improbare potuerit & detestari Dicationem Templorum sanctis vel Martyribus vel Angelis factam vel faciendam. Et tamen Bellarminus his non obstantibus, suam de hæc Controversiâ propositionem, sacras domus non DEO solum, sed Sanctis etiam rectè adificari & dedicari, inter alia Augustini etiam consensu confirmare est annisus, ad eaprovocans loca, in quibus Basilicæ, loca & Memoriarum Apostolorum & Martyrum nominantur, ut exempl. gr. Basilica Felicis Confessoris in specie, in genere autem loca

de Verâ
relig. cap.
ult.

Martyrum & Basilicæ Apostolorum. Quorum pertinere etiam putat Bellarminus, quod idem Sanctus Pater alibi nomine Christianorum contra accusationem Manichæorum ita legitur scripsisse: Populus Christianus memorias Martyrum religiosâ solennitate concelebrat. Et contra Hermetem Trismegistum, cuius in proximè antecedentibus ex Eodem augustissimo Doctore facta est mentio: Hoc videtur dolere, quod memorie Martyrum nostrorum Templis eorum delubrisque succederent. Sed responsum ipse suppeditat Bellarminus, dum ad testimonia contra Dicationes Templorum Sanctis factas, duas producit solutiones. Priorem dicit esse quorundam recentiorum, de quibus inquit, quod quia non distinguant inter Templum & Basilicam, existimant, sacras ades non posse erigi propriè, nisi Deo, quemadmodum sacrificia non nisi Deo offerantur, quia tamen plurima sint Tempia, quæ Deo dicantur, ut possint inter se

de curâ
pro mort.
cap. 1. 1.
de Civ.
Dei, cap. 1

lib 20. contra Faust.
cap. 21.

lib. 8. de
Civ. Dei,
cap. 26.

aliquo

aliquo distingui modo, à Sanctis denominari, non quod eis erigantur, sed quod in illis præcipuè Templis eorum Memoriam colantur, & ipsi illis in locis invocentur Patroni. *Hanc solutionem uberius ita explicat Bellarminus*: Quando igitur legunt in veteribus, vel audiunt in communi sermone vocari Templum vel Basilicam S. Petri, vel Pauli, vel aliorum, dicunt, hoc exponi debere modo: Hæc Basilica vel Templum est S. Petri, id est, Templum DEO dicatum in memoriam & nomen S. Petri, vel dicatum est DEO, ut ibi oretur Deus per intercessionem S. Petri, quemadmodum Missa quædam dicitur S. Petri, non quod ipsum obferatur Petro sacrificium, sed quod obferatur Deo in gratiarum actionem pro gloria S. Petro collata, & simul Petrus interpelletur tanquam Patronus & Advocatus apud Deum. *Addit suum de hæc solutione iudicium Bellarminus*: Hæc sanè pia est Expositio & conformis ritui Ecclesiæ, qui servatur in consecratione Templorum. Nam aliquoties Pontifex in eâ ceremoniâ, dum fundit preces, dicit, se Templum consecrare in honorem Dei & nomen talis vel talis Sancti. *De posteriori hæc habet*: Altera solutio admittit, sacras domos ipsis Sanctis verè & propriè ædificari, non tamen sub ratione Templi, sed Basilicæ vel Memoriam. Est enim observandum, secundum veterum Patrum doctrinam, Templum & Basilicam non esse synonyma; & licet de eadem domo sæpè dicantur, tamen sub diversissimis dici rationibus. Nam sacra ædes propriè Templum dicitur, quatenus erigitur ad sacrificia. Eadem sacra ædes dicitur Basilica, quatenus erigitur ad ornatum sepulchri alicujus Sancti, & commoditatem visitantium ejusmodi reliquias; Basilica enim non dicit relationem ad sacrificia, nam Palatia Regum dicuntur etiam Basilicæ, imò propriè dicuntur Basilicæ, & indè nomen est translatum ad ædes Martyrum significandas, quod etiam videmus in Altaribus. Nam unus & idem lapis dicitur Altare, quatenus in eo sacrificatur DEO, & idem dicitur tumulus vel Sepulchrum, quatenus tegit ossa Martyris alicujus; omnia enim Altaria sunt sanctorum sepulchra. Et sicut lapis ille dicitur verè sancto, non sub ratione Templi, sed sub ratione Basilicæ: Et quemadmodum Idololatria esset erigere Sanctis altaria, & tamen non est Idololatria, lapideos illis tumulos erigere; ita Idololatria esset, erigere sanctis Tempia, sub ratione Templi, non tamen Idololatria est, illis erigere Basilicæ: Sicut etiam non est Idololatria, Sanctis aureas vel argenteas donare thecas, quibus includantur reliquiæ eorum; nihil enim aliud sunt Basilicæ, quàm magnæ quædam thecæ, quibus thecæ minores & ipsa includuntur sepulchra. Ex quibus sequitur, aliter dici Missam S. Petri, aliter Basilicam S. Petri. Nam Missa nullo modo obfertur S. Petro, nec primariò, nec secundariò; at Basilica verè ædificatur S. Petro, si non primariò, saltem secundariò. *Et hoc discrimen inter Templum & Basilicam probare studet Bellarminus ex ipsis Augustini testimoniis*, quæ contra Dedicationem Templorum sanctis faciendam fuere adducta, undè simul responsum, ut dixi, suppeditatur, ad ea, in quibus Basilica loca, & Memoriam Apostolorum & Martyrum in genere & in specie, vel potius in Individuo nominantur. Et si enim in utroque responso multa immisceantur examen requirentia, & aliquatenus emendanda per eorum observationem, quæ Samuel Peritus, & Baptista Casalius, in Vindiciis *Anti-Thomisticis* laudati, quoad Templorum, Memoriarum & Basilicarum differentiam magis accuratè ex Antiquorum documentis fide dignis collegerunt; non tamen hic quoque desunt, quæ diligens Lector indè potest eruere, contra Dedicationem Templorum & Ecclesiarum Sanctis faciendam inservientia. *Posteriora duo quod attinet loca*, quibus ad suæ Propositionis confirmationem usus insuper est Bellarminus, in sequentibus verbis à Bellarmino ommissis responsum ad objectionem indè desumptam quasi post se trahunt, & ferè eodem tenore, quo ipse Bellarminus in proximè citatis respondere nos docuit. Nihil enim ibi de Templis, de quibus in specie hic controversitur, sed saltem de Memoriam Martyrum habetur. Ita ubi contra Faustum scribit, *Populus Christianus memoriam Martyrum religiosâ solennitate concelebrat*, id quod hodiernum Evangelici facere non negligunt; finem hujus religiosæ pro Martyrum memoriâ solennitatis subjungit, fieri id nimirum & ad excitandam Imitationem, & ut meritis eorum consocietur atque orationibus adjuvetur, ita tamen, ut nulli Martyrum, sed ipsi Martyrum DEO, quamvis in memoriam Martyrum, constituamus Altaria, multò minùs Templum. *Quis enim Antistitum in locis Sanctorum corporum assistens Altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane; sed quod offertur, Deo offertur, qui Martyres coronavit, apud Memoriam eorum, quos coronavit, ut ex ipsorum locorum admonitione major affectus exurgat ad*

acuendam Charitatem, & in illos, quos imitari poſſumus, & in illum, quo adjuvante poſſumus. Cætera, quæ ibi ſequuntur, ſuprà, ubi de ipſo Sanctorum cultu fuit actum, prolixè ſunt exſcripta, inde huc ad præſentem Controverſiam repetenda; cum, quæ de Altaribus habet Sanctus Pater, in honorem non Martyrum, ſed DEI exſtruentis, multò magis intelligenda ſint de Templis. Similem ferè in modum, dum auguſtus Doctor de Hermete Trimegiſto ſcribit, *videtur dolere, quod Martyrum noſtrorum memoria Templis eorum delubriſque ſuccederent*, non id vult, quaſi verè id Chriſtianiſ Hermes objiciat, ſed in proximè ſequentibus falſitatem, quin & ſcopum hujus à Hermete objectionis indicat, factum id ab Eo, *ut, qui hæc legunt, animo à nobis averſo atque perverſo putent, à Paganis Deos fuiſſe cultos in Templis, à nobis autem coli mortuos in Sepulchris.* Et ſicut Paganorum cultum ſuis Deaſtris exhibitum ſequentibus verbis eludit: *Tantà homines impii cæcitate in montes quodammodo offendunt, reſque oculos ſuos ferentes nolunt videre, ut non attendant, in omnibus literis Paganorum aut non inveniri, aut vix inveniri Deos, qui non homines fuerint, omnibus tamen honores ſtudeant exhibere Divinos, quaſi nihil unquam humanitatis habuerint:* Ita pro Chriſtianorum cauſa graviter ſcripſit: *Nec tamen nos iſdem Martyribus Tempa, Sacerdotia, ſacra & ſacrificia conſtituimus, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus:* Quod teſtimonium ſuprà Bellarminus ipſe ſuppediravit, nec quod ſufficienter reſponderet, habuit. Manet, Auguſtini Seculo nulla Sanctis Tempa à Chriſtianiſ fuiſſe exſtructa, præter Martyrum memorias, quas à Templis, ipſe iterum Bellarminus diſtinxit.

CAPVT SEPTIMVM

DE

Benedictionibus Aquæ, Salis &c.

Epift. 119.
ad Jan.
cap. 18.

Circa benedictionem luſtralis Aquæ probandam Bellarminus præter alia ad Auguſtini etiam provocat teſtimonia, & inſuper ad illud ex Auguſtino reſpondet teſtimonium, quod huic benedictioni ſuperſtitioſa videtur eſſe contrarium. Ita autem hanc ex Auguſtino proponit objectionem: *Auguſtinus dicit, Chriſtianos omiſſiſſe ceremoniam lavandi pedes in die Cæna Domini, ne videretur ea lotio ad Sacramentum Baptiſmi pertinere. Quare maniſeſtum eſt, nullam eo tempore in Eccleſiâ lotionem fuiſſe religioſam excepto Baptiſmo.* Reſpondet Bellarminus, *Auguſtinum non damnare ceremoniam lavandorum pedum, ſed recenſere ſolum varias opiniones; nec dicere Auguſtinum, ullos fuiſſe, quibus ſimpliciter ceremonia lotionis pedum diſpliceret, ſed ſolum fuiſſe aliquos, quibus diſpliceret, lavari pedes Catechumenis in die Cæna Domini, ne videretur illa lotio ad Baptiſmum neceſſaria; imò ibidem dicere, multis placuiſſe, differendam lotionem in octavam Paſche diem.* Aliquid Bellarminus, non omnia dixit. Quin nec verè etiam ſcripſit, nullos apud Auguſtinum fuiſſe, quibus ſimpliciter ceremonia lotionis pedum diſpliceret; cum expreſſè ibi legatur, *Ne ad ipſum Baptiſmi Sacramentum videretur pertinere, multi hoc in conſuetudinem recipere noluerunt, nonnulli etiam de conſuetudine auferre non dubitarunt.* Accedit Bellarminum aut non attendiſſe, aut attendere non voluiſſe, quorſum hujus teſtimonii citatio in primis pertineat; nimirum ut oſtendatur, ſi ceremonia lavationis pedum exemplo Chriſti commendata tempore Auguſtini à plerisque aut non neceſſaria æſtimata, aut non ad certum tempus fuerit reſtricta, ne quid Sacramento Baptiſmi decedere videretur; multò minus Aquæ luſtralis benedictioni delatum fuiſſe credi debere, ut potè quæ nullo Chriſti exemplo aut inſtituto Apoſtolorum niteretur, nullaque ejuſin Auguſtini Scriptis legeretur mentio. Bellarminus quidem pro hujus commendatione ad *innumerabilia* Veterum, quæ eſt liberalitate, provocat teſtimonia, interque ea varii generis & ſpeciei ad tria ex Auguſtini Scriptis deſumpta, quæ tamen nihil aliud, quam Aquæ Baptiſmalis, non quæ ad ſingularem differentiam luſtralis dicitur, benedictionem exhibent, ut ipſa locotum inſpectio docebit. In primo certè id habetur expreſſè, ubi ſequentia leguntur: *Baptiſmus, id eſt, ſalutis aqua, non eſt ſalutis, niſi in nomine Chriſti conſecrata, qui pro nobis Sanguinem fudit, Cruce ipſius aqua ſignetur.* In ſecundo autem hæc: *Crucis Myſterio fons regenerationis conſecratur; ejuſdem ſigno per manus impoſitionem baptizati dona gratiarum accipiunt. Cum ejuſdem crucis charactere Baſilicæ dedicantur, Altaria conſecrantur, Altaris Sacramenta cum interpoſitione verborum Dominicorum conſiciuntur, Sacerdos & Levita per hoc*

Homil. 27
ex 50. Ho.
mil.
Homil.
19. de
Sanct.

hoc idem ad Sacros ordines promoventur, & universaliter omnia Sacramenta Ecclesiastica in hujus virtute perficiuntur. In tertio extat: *Nulla iniquitas est impunita, nisi quam Sanguis expiaverit Mediatoris, cujus Crucis signo consecratur unda Baptismatis, ut eâ deluatur reatus tanquam in Chirographo scriptus.* Manifestum est ex his, agere Augustinum de Benedictione Baptismalis aquæ, olim per Crucis Signum factâ; & tamen audet Bellarminus hæc loca citare, quasi Augustinus in eis dixerit, *Aquam lustratam*, de hac enim est controversia, *Signo Crucis in Ecclesiâ esse consecratam.* Neque sincerius agit, ubi benedictionem olei & panis extra Eucharistiam ostendere ex Augustino laborat. Et de Benedictione quidem olei testimonium ante, ubi de Crucis signo actum fuit, vidimus his verbis: *Signum Crucis nisi adhibeatur sive frontibus credentium, sive ipsi aquæ, quæ regenerantur, sive oleo, quo chrismate ununtur; sive sacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur.* Mentio quidem hic fit Benedictionis olei per Crucis signum faciendæ ad chrismationem baptizatorum, sed non tanquam peculiare & separatum à Baptismo Sacramentum, verum quasi peculiarem ad Sacramentum Baptismi pertinentem circumstantiam, de quâ suo infra loco ex professo contra Bellarminum & alios recentiores agetur. Testimonium de panis extra Eucharistiam benedictione itidem paulò ante habuimus, tamen & hic iteratò reponendum, ut fraus Bellarmini eò manifestior adpareat. Ita autem scribit Sanctus Pater: *Catechumenos secundum quendam modum suum per signum Christi & orationem manû impositionis puto sanctificari, & quod accipiunt, quamvis non sit corpus Christi, sanctum est tamen & sanctius, quàm cibi, quibus alimur, quoniam Sacramentum est.* Vidimus, ut dixi, ante, Augustinum hic loqui de signo quodam Sacramentali ad Catechumenos ante participationem Corporis & Sanguinis Domini in Eucharistiæ Sacramento per illius tum Status rationem pertinente, quod ad tempus aliquod, donec baptizarentur, & per susceptionem Baptismi in numero fidelium haberentur, instar ipsius Sacramenti Eucharistiæ fuit, & quo Catechumenos in illo statu contentos esse oportuit: Bellarminus autem id Signum supra de eâ Crucis signatione intellexit, cui singularem ex opere operantis partim, partim ex opere operatò virtutem adscripsit, à Cellotio, suæ Societatis homine refutatus. Hic verò ad benedictionem Panis extra Eucharistiam refert, quem tamen ipse Augustinus à communi cibo & pane, tanquam sanctum & hoc sanctiorem separat, imò Sacramentum, sentu quam vis latiore, nominat.

lib. 6. contra Juli-
an. cap. 8.

Tract. 118
in Johan.

lib. II. de
peccat.
merit. &
remiss.
cap. 26.

CAPVT OCTAVVM,

DE

Peregrinationibus.

Revis hic est Bellarminus, ideò & paucis hic dimittendus; unus enim tantum est locus Augustini, quem ad Peregrinationum, ut vocant, sacrarum commendationem citat, non omninò prætermittendus. Exhibet is exemplum duorum, quorum alter alterum nefarii criminis accusarat, & quos Augustinus tandem, tentatis omnibus mediis, quibus innocentiam & veritatem rei putavit manifestam posse fieri, sed frustra & in vanum, cum aliud amplius nõ esset super, ex illius Seculi receptâ jam consuetudine, quam omninò mutare aut abrogare, in Ejus non fuit potestate, eò adiecit *ut certo placito se ambo constringerent*, (fortè, obstringerent) *ad locum Sanctum se peregrinaturos, ubi mirabilia DEI opera non sanam cujusque Conscientiam multò facilius aperirent, & ad confessionem vel penam, vel timore compellerent, quæ ipsa Augustini sunt verba, quibus sequentem cum responso adjicit objectionem: Ubique quidem Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia: & Eum à veris adoratoribus in Spiritu & Veritate oportet adorari, ut in occulto exaudiens, in occulto etiam justificet & coronet. Veruntamen ad ista, quæ hominibus visibilibus nota sunt, quis consilium Ejus potest perscrutari, quare in aliis locis hæc Miracula fiant, in aliis non fiant?* Est hoc exemplum speciale, ad receptam illius Seculi consuetudinem, ut dixi, referendum, quo cum si conferantur Exempla peregrinationum, quæ hodiè numero ferè in numero, ad varia jactatæ Sanctitatis Elogio celebratiora hic & ibi loca, non sine plurimâ superstitione, ut alios abusus detestandos inque publico notos non prolixè urgeant, solent fieri; magna in plerisque circumstantiis adparebit diversitas, & tanta quidem, ut si Augustinus hodie peregrinantium mores, studia, scopum præprimis & finem, qui hic ante omnia debet attendi, accuratius & coram

Epist. 137.
ad Clericum
&c.

Serm. 47
de Sanct.

intueretur, adeo non probaret vel quenquam ad id faciendum hortaretur, ut potius omni conatu reprobaret, ac quosvis fideles ab inutili non solum, sed simul etiam noxiâ re dehortaretur, hocque peregrinandi studium manibus pedibusque impediret. Ut enim ita de Augustino sentiamus, facit, quod alibi de peregrinationibus hinc tanquam minus necessarius hæc scripsisse vel dixisse legitur: *Non dixit Dominus ad te, vade in Orientem, & quare Iustitiam; naviga usque ad Occidentem, ut accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo, & dimittetur tibi; indulge, & indulgebatur tibi; da, & dabitur tibi. Nihil a te extrate querit DEUS; ad teipsum & tuam te conscientiam dirigit, in te posuit, quod requirit. Non enim medicamenta vulneribus tuis longè opus habes inquirere: Peccatorum tuorum indulgentiam si vis, intus in cellario cordis tui poteris invenire.* Stalenus quidem in suo *Peregrino ad loca Sancta orthodoxo* sive *Vindiciis sacrarum Peregrinationum* &c. ad hoc Augustini testimonium & similes Chrylostomi & Bernhardi Sententias responderet, eas nihil aliud velle, quam remissionem peccatorum à loco non dependere, sed ubique Divino nutu & Gratiâ obtineri posse; & hoc Papistas non diffiteri, neque peregrinationes sacro medium Salutis simpliciter necessarium, quod tamen sit conveniens & admodum utile & patrocinale. Sed si remissio peccatorum à loco non dependet, Gratiâ DEI ubique penitentibus obviâ; si peregrinationes hæc ad impetrandam Salutem non sunt necessariae, neque medii, neque præcepti, neque etiam Exempli in factis commendati ratione; cur ergo miseri homines, solâ simplicitate & nimia credulitate, verius autem intolerantâ Superstitione à suis commendati, tantis cum sumptibus, periculis, ambiguitatibus, fastidiis, nullo planè cum fructu, si non ut plurimum maximo cum animæ corporisque damno, ut de multorum scandalo & hic nihil dicam, huc & illuc ad loca, quæ dicuntur præ aliis Sancta, cur non lacerrima? ducuntur vel potius seducuntur, & per impostæ latifactionis vel satis-passionis indebitum & immoderatum rigorem, sub obtinendæ singularis Indulgentiæ & Divini favoris prætextu inani, jubentur & coguntur ire? Esse hoc conveniens, admodum utile & patrocinale, ut Staleno Peregrinationum patrono scribere visum est, Evangelicis nunquam persuadebitur, quibus non immeritò res hæc ad illud pertinere jugum videtur, sub quo non pauci multis cum lamentis gemunt, imò humanâ ope & Gratiâ destituti, inter peregrinandum, cursu non absoluto, solatio Indulgentiæ non impetrato, peccatorum onere, quorum remissionem non acceperunt, gravati, pœnas eorum ideò mente præsentientes, miserimè æternumque pereunt, nisi ineffabilis Gratiâ DEI eis inter hæc pericula succurrat, eamque posthabitis humanarum traditionum stipulis Fide quamvis infirmâ, modò verâ, Spiritu Sancto intus operante, amplectantur. Ne autem his molestiis & periculis objiciantur veri fideles, Augustinus alibi cavit, notanter scribens: *Veni ad Christum, noli longa meditari itinera. Vbi credis, ibi venis. Ad illum enim, qui ubique est, amando venit, non navigando. Sed quoniam in tali etiam itinere fluctus & diversarum tentationum tempestates abundant, in crucifixum crede, ut Fides tua lignum possit ascendere. Non mergeris, sed ligno portaberis.*

Serm. II.
de verb.
Apost.

CAPVT NONVM,

DE

Voti ad Sanctos.

EThic unicum ex Augustino testimonium erit vindicandum, quanquam non ipsius Augustini, sed Antagonistæ verba exhibens, contra cujus accusationes Sanctus Pater orthodoxam Veritatem defendit. Agnovit id ipse Bellarminus, undè hoc testimonium non retulit inter cæterorum Patrum loca, quibus hæc ad Sanctos Vota confirmare est annisus, sed tanquam adversarii testimonium laudavit, scribens: *Falsus Manicheus apud Augustinum dicit, Idola vertistis in Martyres, quos Voti similibus colistis.* Addit Bellarminus, ex quo *Falsi testimonio discimus, usitatissimum in primitivis fuisse Ecclesiâ, ut Martyribus vota fierent.* At plus in conclusione Bellarminum, quam in præmissis habere, & per se manifestum est, & mox uberius declarabitur. Quis enim, quæso, ab accusatione adversarii ad rei vel accusationis veritatem docuit concludere? Si accusasse sufficiat, quis hominum inter homines erit & manebit innocens? Certè non nisi pessimè cum antecedentium Seculorum fidelibus Christianis fuisset actum, si eorum omnium sustinere debuissent culpam, quorum causâ à juratis hosti-

hostibus coram Romanis Imperatoribus, tam quoad doctrinæ, quàm Vitæ genus fuere accusati, & non minus calumniarum, quàm persecutionum ventis pressi, nunquam tamen ita oppressi, ut non & inter has plurimi per DEI gratiam conservarentur, & ab his se gravibus Apologiis liberarent, publicè suam orbi testantes Innocentiam. Et quid hodiè de Evangelicorum doctrinâ fiet, si ex Adversariorum Scriptis iudicium de eâ sit faciendum, cui tot opinionum monstra solent adfingi, ut nisi dudum sibi injuriam fieri, suamque ostendissent orthodoxiam, indigni omninò essent, quibus non dicam inter Christianos, sed inter homines aliquis concederetur locus. Sed benè est, quod, et si semper aliquid hæere audacter calumniantibus videatur, semper tamen DEI gratiâ super aliqui sint, in quorum oculos & hostium malitia incurrit & accusatorum innocentia, unde non parum Solatii ad hos devenire solet, Experimentiâ omnium rerum magistrâ comprobante, bonam tandem Bono cum DEO causam contra iniquos calumniatores triumphare, hisque notam infamiæ & levitatis ex debito iniuri. Verùm ad rem & Augustinum, ipsamque de Votis ad Sanctos doctrinam, qualis nimirum Augustini tempore fuerit. Juvat autem Illius accusationis, cujus aliquam partem Bellarminus pro Instituti ratione excerptit, integrum systema huc exscribere, ut responsum sit eò facilius. Ita verò eam exhibet ex ore Fausti Augustinus: *Vos desciscetes à gentibus Monarchiæ opinionem primò vobiscum divulsistis, id est, ut omnia credatis ex DEO; Sacrificia verò eorum mutastis in Agapos, Idola in Martyres, quos votis similibus colitis; defunctorum umbras Vino placatis & dapibus, solennes gentium dies cum ipsis, ut Calendas & Solstitia celebratis. De vitâ certè mutastis nihil. Estis sanè schisma, à Matrice suâ divulsus; nihil habens, nisi conventum.* Sequetur autem ex his juxta rationem concludendi Bellarminianam, Christianos fideles Augustini tempore non solùm Martyres Votis, qualibus Ethnici sua coluerunt Idola, & sub Idolis Deafros, coluisse, sed & defunctorum umbras itidem pro more Gentilium ad sepulchra Vino & dapibus placasse, imò ad Imitationem eorum Solennitates & Festa, Calendarum inprimis & Solstitiorum, celebrasse, quod tamen ex Augustini ac cœvorum Ecclesiæ Doctorum Scriptis nunquam demonstrabitur. Ut autem, cæteris accusationum partibus prætermittis, utpotè ad hoc propositum impertinentibus, de Votis ad Sanctos in specie nunc agamus, ob quæ Faustus apud Augustinum Christianos accusavit, non sine responso & Apologiâ dimissus, quam dum Bellarminus non attendit, huc omninò opus est adscribere, quantum ad rem ipsam erit necessarium, ut & falsitas accusationis Faustianæ, & inanitas illationis Bellarminianæ Luci exponatur. Ita autem post aliquot capita Doctor augustissimus: *Quod etiam hinc nobis calumniatur* cap. 21. *Faustus, quod Martyrum memorias honoramus, dicens, in hoc idola nos convertisse, non tam me movet, ut huic respondeam calumnia, quam ut ipsum Faustum studio calumniandi ab ipsius etiam Manichæi vanitatibus exorbitare voluisse, & in vulgarem atque poeticam Paganorum opinionem, à quibus se alienissimum cupit videri, nescio, quo modo incautum incidisse ostendam.* Hoc ubi exposuisset Sanctus Pater, (quâ vi consequentiæ, ad præsens Examen non pertinet) ea subjungit, quæ supra jam habuimus, ubi de Templis Sanctorum vel Sanctis dedicatorum ex occasione actum est, in quibus ne verbulo Votorum ad Sanctos facta est mentio, quo ipsemet accusatio Faustiana & illatio Bellarminiana, tanquam omni carens fundamento abijt in fumum, Votificibus Papistarum hodiernis Augustini consensu destitutis.

CAPVT DECIMVM

DE

Diebus Festis,

EX numero quatuor Propositionum, quas Bellarminus ad hujus argumenti illustrationem adduxit, ultima tantùm breviter venit examinanda, his constans verbis: *Non tenemur diebus Festis ex præcepto peculiari ad non peccandum, sive ad actum contritionis vel dilectionis DEI.* Quis scopus hujus Propositionis à Bellarmino factæ fuerit, non ita facilè licet divinare, nisi quod videatur præcludere Bellarminus voluisse illi doctrinæ morali, quæ utramque hodiè paginam in Scriptis Theologorum partis adversariæ, non sine domesticorum, nedum aliorum scandalo, solet obtinere. Ad quid enim requiritur præceptum peculiare ad non peccandum sive ad actum dilectionis DEI, dies

LI 4

in spe-

in specie Festos respiciens, cum generale præceptum ad omnia in universum tempora sufficiens esse debeat, nulloque non tempore homo ad non peccandum adque dilectionem Dei sit obligatus? Non ergo opus fuit, ut in defectu præcepti peculiaris hæc fieret Propositio, quæ nihil aliud, quàm Conscientiæ laxitatem indebitam posse trahit. Quamvis, si æquâ lance rem hanc totam ponderaverimus, Lex Sabbathi in specie, in cuius locum dies Dominica successit, non destituatur peculiari præcepto ad non peccandum, adque dilectionem DEI. Si enim Dies hæc debet sanctificari, id est, sancta haberi, quod nihil aliud significat, quàm DEI cultu consumi, ad DEI dilectionem omnino id pertinere, manifestum est. Si porro homines hoc die à servilibus expressâ Lege prohibentur operibus, annon multò magis opera peccati esse prohibita credendum est. Agnovit id Doctor noster augustissimus, peculiare hoc præceptum ad non peccandum in Lege Sabbathicâ ostendens, dum de differenti inter Judæos & Christianos observatione Sabbathi ita scripsit: *Judæi serviliter observabant diem Sabbathi, ad luxuriam, ad ebrietatem. Quanto melius femina eorum facerent lanam, quàm illo die in Neomeniis saltarent? Absit, fratres, ut illos dicamus observare Sabbathum. Spiritualiter observat Sabbathum Christianus, abstinens ab opere servili. Quid est, ab opere servile? à peccato. Et undè probamus? Dominum interroga, omnis, qui facit peccatum, servus est peccati. Ergo & nobis spiritualiter observatio Sabbathi præcipitur. Similem ferè in modum alibi: Observa diem Sabbathi, non carnaliter, non Iudaicis delitiis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius est enim utique, si totâ die foderent, quàm totâ die saltarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere servili. Omnis enim, qui facit peccatum, servus est peccati; utinam hominis, & non peccati. Et iterum ibi: Dicitur tibi, ut spiritualiter observes Sabbathum, non quomodo Judæi observant, carnali otio; vacat enim volunt ad nugas atque luxurias suas. Melius autem faceret Iudæus in agro suo aliquid utile, quàm in Theatro seditiosus existeret; & melius femina eorum die Sabbathi lanam facerent, quàm totâ die in Neomeniis suis impudicè saltarent.* Non ignoravit hæc Augustini loca Bellarminus, utpotè quæ ipsemet, ex aliorum objectione tamen, suppeditavit, adque ea respondere est conatus, & tamen hanc scandalosam non erubuit facere Propositionem: *Non tenemur diebus Festis ex præcepto peculiari ad non peccandum, sive ad actum contritionis vel dilectionis DEI.* Quamvis enim aliquo ostendere laboravit responso, hæc Augustini testimonia suæ Propositioni non esse contraria, nihil tamen nisi verba dedit, neque Augustini Sententiam suæ potuit sistere consentaneam. Dum enim ad priora duo loca reposuit, loqui Sanctum Patrem de præcepto Sabbathi, ut est generale præceptum, spiritualiter significatum per Sabbathum Iudaorum; quis non videt, vanum esse hoc estugium? Agnoscit ipse, Ius Divinum requisivisse, ut unus hebdomada dies cultui Divino dicaretur, quia non conveniebat, ut servaretur Sabbathum; Itaque Sabbathum ab Apostolis in diem Dominicam esse versum. Quæ igitur ratio moralis ad Sabbathi sanctificationem in Veteri Testamento pertinebat, ea etiam in Novo locum habet quoad diei Dominicæ sanctificationem, ut adeò nullum in utroque discrimen faciat aliquam diversitatem. Ad posterius sic respondet: *Augustinum non velle dicere, absolute melius esse, seu minus malum, die Festo operari aliquid utile, licet tali die prohibitum, quàm aliud facere peccatum. Pro ratione addit: Potest enim fieri, ut aliquando sit melius, aliquando pejus. Nam minus malum est, die Dominicâ operari in agro, quàm blasphemare Deum; sed è contrario majus malum est, operari in agro die Dominicâ, quàm officiosè mentiri. Et tamen Augustinus videtur velle, minus malum esse, die Festo operari aliquid ex genere suo utile, quàm peccatum aliquod committere. Vult ergo dicere, magis pugnare qualibet peccata cum fine sanctificationis Sabbathi, quàm opera ex se utilia, quæ tamen prohibentur in Sabbatho. Nam finis est quies mentis in DEO, cui quieti magis repugnat quodlibet peccatum, quàm distractio operis corporalis. Et ideo magna est cæcitas Iudaorum, qui abutuntur otio Sabbathi ad multa peccata committenda, ut Augustinus dicit. Etiam si nihil ad hoc Bellarmini responsum addatur, Lector qualicumque etiam Judicio præditus nullâ præviâ Censurâ videt, in luctâ versari Bellarminum, quorum se vertat, ignarum. Videlicet peregrinam augustissimo Doctore ad fingere Sententiam non audent, fateri coactus, ex mente Ejus esse malum minus, die Festo operari aliquid utile ex genere suo, quàm aliquod committere peccatum; & tamen eo elabi se posse existimavit, si absolute id non melius esse vel minus malum dicat, cum nemo non agnoscere debeat, absolute & in se minus*

Tract. 3.
in Joh.

in psal.
32.

de Decem
Chordis,
cap. 3.

nus malum id esse, eo etiam tempore factum, quo in specie & certas ob causas prohibetur, aliâs autem non prohibitum, sed licitum, imò mandatum, ad vitæ conservationem utile & necessarium, quàm id, quod nunquam licet, & in se nullo non tempore est prohibitum, hominem statu Gratia Divina deiecit, ac spe Beatitudinis æternæ privat. Estque illud è medio *Theologia moralis*, ut hoc Seculo non sine maximo plurimum scandalo, nec minori publicæ rei Christianæ detrimento docetur, desumptum, quod Bellarminus scribere est ausus, *majus esse malum, die Dominicâ operari in agro, quam officiosè mentiri*; quid enim de mendacio, quod officiosum dicitur, ex Augustini mente sit statuendum, infra fortè dabitur occasio ostendendi. Illud nunc saltem addo, hanc Bellarmini Propositionem, *Non tenemur diebus Fests ex præcepto peculiari ad non peccandum, sive ad actum Contritionis vel dilectionis Dei*, à recentioribus Theologia Moralit Tractatoribus, etiam laxissimis, quantum ex plurimum evolutione constat, non defendi, sed quasi à nemine scriptam silentio præteriri, non certè aliam ob causam, quàm quod nimis scandalosâ fuit visa, ac sine rigorosiori Examine vix permitteuda, si non planè obelo notanda, & quidem jure meritissimoque suo; utut aliâs non pauca habeant *Theologia Moralit* Scriptores moderni, quæ sanctificationi Sabbathicâ non parum incommodant, eamque multis modis impediunt. Notavit aliqua rigorosissimus talium laxitatum Examinator *Sinnichius*, Professor non ita pridem Lovaniensis, ex quo in *Vindiciis Evangelico-Thomisticis* ad alia Decalogi præcepta quædam fuerunt excerpta, observatu dignissima. Juvat nunc ea addere, quæ in specie ad hoc de sanctificatione Sabbathi seu diei Dominicæ præceptum pertinent, ut & hic novitas Doctrinæ circa hoc punctum orbi Catholico magis magisque innotescat. Et quidem ex *Caramuele* dignum censurâ observavit, quod in eorum se innuit propendere placitum, qui desiderant *Dominicas dies à meridie liberâs esse*, & quod, cum Neoterici cujusdam retulisset Sententiam, adferentis, *Puellas excusari ratione pietatis in die Fests suis, vel aliud opus ad vitandum otium facientes, ne ad fenestras se exhibeant conspiciendas*, indè pro se subintulerit: *Si puella possunt piè operari die Fests ad otium vitandum, & negarrant aut se conspiciendas exhibeant; rustici etiam & mechanici poterunt ad vitandum otium, & ne ludendo aut potitando, pejerandi, blasphemandi, aut rixandi manifesto se exponant periculo, dummodò id fiat clam, domique ad scandalum vitandum*. Ex *Tamburino* sequentia notavit, scribente: *Si Barbitonsor diebus Fests neget suis Parochianis suum laborem, facile à plerisque relinquetur, cum notabili facturâ lucri; quæ ratio militat etiam pro Sutoribus, qui, nisi calceos novos suis Parochianis imponant, ab ipsis facili negotio derelinquentur*. Et iterum: *Arridet mihi sententia Laymanni, qui, cum dixisset, Pictores contendere suam Artem unam esse ex liberalibus, concludit, esse probabile, licere sine magno apparatu die Fests pingere*. Adhuc semel: *Quoniam scio, eundem Laymannum docere, perpetuo amentibus fas esse, operâ servilia diebus Fests imponere; idem concessurus esset, propter parem, imò majorem rationem, infidelibus, ut in terminis idem docet Diana, & ideo non improbabilis ea est Sententia*. Addit de suo *Sinnichius*, *Si non improbabilis, procul dubio juxta Tamburini maximas alibi relatas, in Praxi omnino tuta & securâ, imò & sine ullo scrupulo amplexibilis est*. Et postquam hanc Laymanni, & ex parte *Tamburini* sententiam contra naturalem Legis Sabbathicæ moralitatem esse docuit *Sinnichius*, ex eodem *Tamburino*, quid de servis fidelibus circa laborem vel quietem in Sabbatho statuat, porrò ostendit, hunc in modum scribente: *Per duas horas vacare servilibus operis, mortale non esse, est recepta jam nostrâ etate sententia; quia modicum tempus judicatur duarum horarum spatium, comparatione viginti quatuor horarum*. *Sinnichius* loco censuræ subjungit: *Quid si Herus quispiam habens duodecim servos injungat eis laborem integræ diei, assignando singulis duas horas successive ac divisivè? Nec hunc, nec illos Tamburinus reputat mortalis culpæ reos, subdens: Notat Sanchez, mortale non esse, singulis Fests per duas operari horas, quamvis animo fixum teneas, id toto Anno efficere velle, & de facto efficias. Ratio est, quia unus dies Fests non adnectitur cum alio ad hujus materiæ gravitatem efformandam. Non absimili modo advertit Bovacina, Dominum injungentem laborem duarum horarum viginti famulis simul, non peccaturum mortaliter, quia opus unius nequaquam unitur cum opere alterius; idemque erit, si singuli successive per moram modicam in eodem die laborent, etiamsi uno post alterum laborante totus occupetur dies, quia pari modo unius opus cum alio non convertitur*. Quid censuræ loco, ex Augustino

in Saule
Ex Rege,
lib. 1. cap.
107. pag.
431. & 432

impr:

vid. Ho-
nor. Fabri
Apolog.
Doctr.
Moral.
p. 481.

inprimis, addat *Sinnichius*, non exscribo, cum cuius attento Lectori non ignotum esse putem, quid circa hanc Philosophiam Anti-Sabbathicam satis crassam advertione & animadversione dignum sit. Id tantum nunc intuper addo, quod ex eodem *Tamburino*, contra Ejus impugnatores, *Vincenium Baronem*, Ordinis S. Dominici, nuperus Scriptor, *Lucius San-Marco*, in pro *Tamburini* Doctrinâ Vindiciis, adduxit, hanc proponens Quæstionem: *An, sicut damni gravis timor opera nobis concedit servilia, sic etiam concedat spes lucri notabilis; an scilicet, sicuti, ne vindemiam amittam, die Festo eam facere possim, sic etiam labori possim vacare, quo notabile lucrum mihi conquiram?* Addit pro limitatione, *De lucro extraordinario sermonem facimus, nam secus cuilibet artifice pro diurnâ mercede integrum esset laborare, quod ex hoc capite preciso ei nequaquam concedi certum est.* Respondet autem *Tamburinus*, *Quamvis Swarez & Castropalaus inclinent in Sententiam negativam, affirmativam tamen esse probabilem. Ratio est, quia, ut rectè notat Diana & Sanchez, notabile lucrum amittere, grave est damnum. Adde, non existimandum esse, piam Matrem Ecclesiam velle fideles obligare ad rem oppido difficillimam, qualis est, ob abstinentiam servilium operarum, amittere centum, ducentos, mille, plures aureos, quod certè consequenter esset dicendum, si semel probabilitatem nostræ denegaveris Sententiæ.* Ita nimirum philosophantur Scriptores hodie Anti-Sabbathici, verè Antinomi, plus lucro & damno temporali, quam Divinæ Voluntati in Sabbathicæ sanctificationis exercitio deferentes, digni, qui, dum æternæ quietis prægustum tam viliter æstimant, ac laborem aliquatenus lucrum animæ quieti anteponunt, ab æternâ etiam quiete olim excludantur.

